

SAĞLIK HİZMETLERİNDE ARTAN DIŞA BAĞIMLILIK; TIBBİ İTHALATIN VE İHRACATIN SON DÖNEMLERDEKİ GELİŞİMİ

Dr. Semih ŞEMİN*

GİRİŞ:

Bilindiği gibi sağlık sorunları son yılların önemli tartışma konularından biridir. Sağlık sorunlarının artması ile birlikte bu sorunların çözülmesi doğrultusunda çeşitli birçok yaklaşım ve öneri gündeme gelmektedir. Günümüze kadar sağlık sorunları ile ilgili tartışmalarda oldukça az ele alınan konulardan birisi de sağlık hizmetleri ile ilgili malzeme, araç, cihaz kısaca daha genel bir ifadeyle tıbbi teknoloji ürünlerinin ithalat, ihracat ve üretiminin değerlendirilmesi ve bu konuya ilişkin sorunların tespit edilmesidir. Gelişen tıp teknolojisi ile birlikte, yeni birçok malzeme ve cihazın kullanılması gündeme gelmekte, bunun için de önemli bir kaynağın ayrılması durumu ortaya çıkmaktadır. Sağlık hizmetlerinin planlanmasının en önemli unsurlarından biri de ayrılan kaynakların miktarı, nereye kullanıldığı ve bu kullanımın ne derece uygun olduğudur. Bunun için de tıbbi ithalat ve ihracatın bilinmesi ve karşılaştırılması olarak incelenmesi gereklidir. Aynı zamanda ülkemizde ekonomi, politika ve sağlık hizmetleriyle ilgili önemli değişimlerin gündeme geldiği, 1980 sonrası sağlıkla ilgili ithalat, ihracat ve üretimin incelenmesi ve bu dönemde genel niteliklerinin ve somut özelliklerinin ortaya konması ve değerlendirilmesi de daha büyük önem kazanmaktadır. Bu anlamda ülkemizde 1980'den günümüze sağlıkla ilgili ithalatın, ihracatın değerinin hesaplanmasını, toplam ithalat ve sağlık harcamalarıyla karşılaştırılmasını amaçlayan bu çalışma gündeme getirilmiştir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu çalışma kapsamında temel veri kaynağı olarak Devlet İstatistik Enstitüsü'nün (DİE) 1980-1993 yılları içerisinde yıllık ihracat ve ithalatı kapsayan dış ticaret istatistikleri kullanılmıştır.(1) İstatistiklerin temininde DİE İzmir Bölge Müdürlüğü, DİE Genel Müdürlüğü kayıtlarından ve dökümanlarından yararlanılmıştır. Bu istatistikler her yıl için ayrı ayrı taranarak tıbbi cihaz malzeme ve benzerlerinin yıllık ithalat ve ihracat dökümleri çıkarılmıştır. İthalat için 1980-1993 arası her yıl tek tek taranırken, ihracatın çeşit ve miktar olarak az olması nedeniyle 1980, 1984, 1988, 1993 verilerinin elde edilmesi yeterli görülmüştür. İlaçla ilgili ithalat ve ihracat istatistiklerinde İlaç Endüstrisi İşverenleri Sendikası'nın ve Sağlık Bakanlığı'nın konuya ilişkin verileri ve bu kurumlardan alınan bilgiler, DİE'nin verileriyle birlikte kullanılmıştır. (2,3,4)

DİE ithalat-ihracat istatistiklerinde gümrük girdilerinin temel tasnif yapıma kriteri olan gümrük giriş tarife cetvelinin belirtilen dönem içerisinde özellikle 1985 ve 1989 yıllarında büyük değişikliklere uğraması verilerin sağlıklı olarak toplanmasında bazı zorluklar getiren önemli faktörlerden biri olmuştur. Gümrük giriş tarife cetvelindeki değişimler ve bazı tıbbi cihaz ve malzemenin ithalat ve ihracatlarının 1980'den sonraki değişik yıllarda ortaya çıkması nedeniyle 1980-1989 arası bazı malların ithalat ve ihracatı tablolarda boş bırakılmıştır. Tablolarda bazı malların yerlerinin boş bırakılması o malların ithalatının veya ihracatının o yıl için ya yok olduğu, ya da başka mallar kapsamında gerçekleşmiş olduğu anlamına

(*) Halk Sağlığı Doktoru

gelmektedir.

Gümrük tarife cetvellerinin tasnifine göre bazı malzeme ve cihazların hem tıp hem de tıp dışı kullanımını mümkün olabilmektedir. Tıp dışı kullanımı olan bazı malzeme ve cihazların içerisinde tıbbi kullanımı olabilen malzeme ve cihazlar da bulunabilmektedir. Oluşturulan tıbbi ithalat ve ihracat listesi büyük oranda yalnızca tıbbi kullanımı olan ürünlerden meydana gelmekle birlikte bu tür ayırım ve değerlendirilmeyi tam olarak yapma olanağı olamadığından, tıbbi ithalat içersine büyük oranda tıp alanında kullanılan ürünler de dahil edilmiştir. Bununla birlikte 1980-1993 yılları arasındaki tıbbi ithalatın ve ihracatın gümrük tarife cetvellerindeki bu değişimlerden, küçük bir kısmının tıp dışı ürünlerden ayrılamayacak biçimde gösterilmesinden ve benzeri nedenlerden dolayı genel anlamda bulguları ve sonuçları değiştirmeyecek şekilde, küçük bir oranda eksik tespit edilmiş olması olasıdır.

Tıbbi ithalatın ve ihracatın gelişimi tıbbi malzeme alet (Tıb. Mal-Al), tıbbi cihaz (Tıb. Cih.), ilaç-aşı-serum-teşhis reaktifleri (ilaç vb) şeklinde üç ana grup altında toplanarak incelenmiştir. Bu gruplar içersinde olan temel alt gruplar ve bu alt grupların gümrük tarife cetvellerine göre içerikleri ile ilgili gerekli bazı bilgiler aşağıda verilmiştir. Bazı alt gruplar içersinde birlikte bulunan malzeme ve cihazları ayırma olanağı olmadığı zaman o alt grup ağırlıklı olarak içeriği neyse ona göre değerlendirilmiştir:

A) Tıbbi Malzeme-Alet (TIB. MAL.-AL.): 1) **Bandaj vb. mal:** Ambalajlanmış pamuklar, gazlı bezler, bandajlar, sargılar. 2) **Katgüt vb. mal:** Steril katgütler, benzeri steril dikiş malzemeleri, steril organik doku yapıştırıcılar. 3) **İğne-bistüri-sırınga.** 4) **Eğitim araçları:** Anatomi modelleri, maketler. 5) **Tıbbi masa - koltuk:** Ameliyat masaları, muayene masaları, dişçi koltukları, ortopedik masalar. 6) **Gözlük malzemeleri:** Gözlükler, gözlük camları, gözlük çerçeveleri, kontakt lensler. 7) **Protezler:** Protez dişler, protez gözler, diğer uzuv ve organ protezleri, tıbbi çiviler ve plakalar, suni eklemler. 8) **Steteskop.** 9) **Kalp kaçağı.** 10) **Kalp pili.** 11) **Kalp kateteri.** 12) **Diğer Kate-terler.** 13) **Röntgen filmleri.** 14) **Diğer tıbbi malzeme-ler ve aletler:** Bu alt grupta olan tıbbi malzeme ve aletlerin ithalatının ve ihracatının değersel tutarı belli olmakla birlikte isimleri ve nitelikleri gümrük tarife cetvellerinde "diğerleri" olarak belirtilmektedir.

B) Tıbbi Cihazlar (TIB. CİHAZ.): 1) **Mikroskop:** Optik mikroskoplar, elektron ve proton mikroskopları. 2) **Dişçilik cihazları:** dişçi tornaları, dişçi koltukları, dişçi çimentosu. 3) **Göz Muayenesi cihazları.** 4) **İşitme Cihazları.** 5) **Kimyasal Analiz Cihazları:** Kromotografları ve elektroferez cihazları, spektrometre-ler, spektrofotometreler. 6) **Sterilizatörler:** Elektrikli,

tıbbi, cerrahi, laboratuvar sterilizatörleri. 7) **Santrifüjler:** Laboratuvar santrifüjleri. 8) **Transfüzyon cihazları.** 9) **Anestezi Cihazları:** Anestezi cihazları, suni teneffüs cihazları. 10) **Böbrek diyaliz cihazları:** Böbrek makinaları, diyalizörler. 11) **Terapi cihazları:** Mekanoterapi cihazları, ozonoterapi cihazları, oksijenoterapi cihazları, elektroterapi cihazları, diyatermi cihazları, masaj cihazları. 12) **Ortopedi cihazları:** Vücudun şekil bozukluğunu önleme cihazları, çekme ve germe cihazları. 13) **Kan basıncını ölçme cihazları.** 14) **Elektrokardiyografi cihazları (EKG):** EKG, fonokardiyografi ve kardiyoskoplar. 15) **Defibrilatör cihazları.** 16) **Elektromyografi cihazları (EMG).** 17) **Elektroşok cihazları.** 18) **Elektroansefalografi cihazları (EEG).** 19) **Endoskopi cihazları.** 20) **Sintigrafi cihazları:** Radyografi cihazları, radyofotografi cihazları. 23) **Radyoterapi cihazları.** 24) **Bilgisayarlı tomografi cihazları (BT).** 25) **Manyetik rezonans cihazları (MR):** Bu cihazın 1989 yılından itibaren ithalatı tıbbi görüntüleme için kullanılan MR cihazını da kapsamaktadır. 26) **Ultrasonografi cihazları (US).** 27) **Diğer tıbbi cihazlar:** Bu bölümdeki cihazların değersel tutarı belli olmakla birlikte isimleri ve nitelikleri gümrük tarife cetvelinde "diğerleri" olarak gösterilmiştir. 28) **Tıbbi cihazların aksam ve parçaları.**

C) İlaç-Aşı-Serum-Teşhis Reaktifleri (İLAÇ VB): 1) **Kimyasal teşhis reaktifleri:** Teşhiste kullanılan karma reaktifler (Kitler). 2) **Aşı-serum vb.:** Aşılar, serumlar, kan fraksiyonları, mikroorganizma kültürleri, 3) **İlaçlar.**

Tablolardaki verilerde değer ölçüsü olarak bazı ithalat ürünlerinin çok küçük değerlerde olması ve kıyaslanma kolaylığı açısından -bin dolar- kullanılmıştır. Bulgular ve tartışma bölümünde gerekli olan yerlerde -milyon dolar (mil-dol) ölçüsü de değer ifadesi olarak kullanılmıştır.

DİE istatistiki verilerinde olası eksiklikler ve karışıklıklarla ilgili DİE'nün ilgili bölümleriyle birçok kez ilişkiye geçilmiş ve sağlıklı veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada 1980'den 1993'e tıbbi ithalatın ve ihracatın değişik gruplara göre değersel tutarı DİE verilerinde yeterli güvenilirlikte bulunmuş olmakla birlikte, bilgisayarlı tomografi, manyetik rezonans, EEG, sintigrafi, endoskopi, ultrasonografi vb tıbbi cihazların yıllara göre ithalat sayıları DİE verilerinde yeterli güvenilirlikte bulunmamıştır. Örneğin DİE verilerine göre 1991 senesinde sintigrafi cihazı 30290, EEG cihazı 1988'de 987, 1992'de 7036, manyetik rezonans cihazı 1990'da 27, bilgisayarlı tomografi cihazı 1992'de 1025, 1993 ilk 10 ayında ultrasonografi cihazı 6706 adet ithal edilmiş olup bu sayıların bazılarının o cihazın ülkemizdeki toplam sayısından bile katlarla ölçülebilecek oranda fazla olduğu görülmüştür. Tıbbi cihaz ithalat sayılarına iliş-

kin olarak DİE'nin ilgili bölümlerine başvurulmuş ve kayıtların tekrar gözden geçirilmesi sonucu tıbbi cihaz ithalat sayılarına ilişkin bazı düzeltmeler mümkün olabilmıştır. Genel bir fikir vermesi amacıyla bazı tıbbi cihazların ithalatının sayısal durumuna ilişkin veriler, bu düzeltmelerden sonra bulgular kısmına konmuştur.

BULGULAR

Tablo 1 ve Şekil 1'de tıbbi malzeme-alet, tıbbi cihaz, ilaç vb, gruplarına ve bu grupların içeriğini oluşturan temel alt gruplara göre 1980-1993 dönemi yıllara göre tıbbi ithalat görülmektedir. 1980 yılında yaklaşık 109,8 milyon dolar olan tıbbi ithalat 1993 yılında 1236,5 milyon dolara çıkmıştır.

Tıbbi ithalatımızın çok önemli bir bölümünü ilaç ithalatı oluşturmaktadır. 1980 yılında 92,8 milyon dolar olan ilaç ithalatı 1993'te 864,5 milyon dolar olmuştur. Aşı-serum ithalatı da 1980'den günümüze sürekli artış göstererek 1993'te 46,7 milyon dolara yükselmiştir.

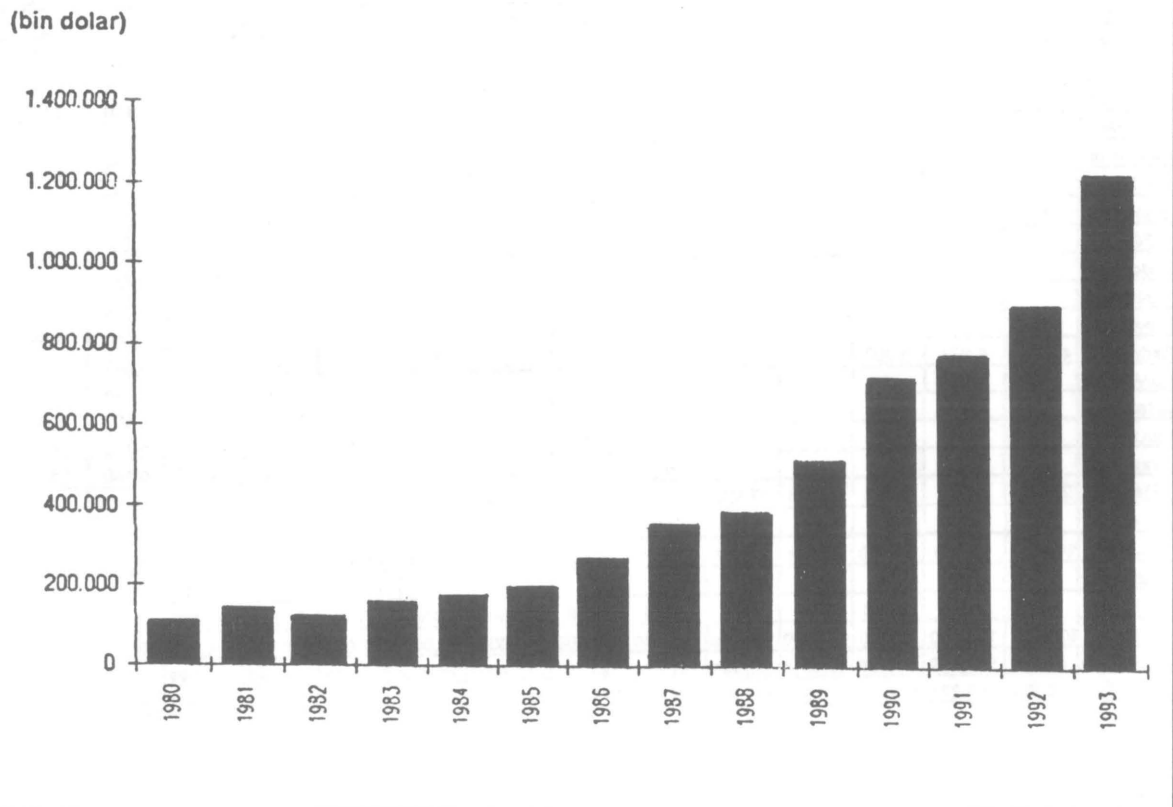
Tıbbi cihaz ithalatı tıbbi ithalatımızın ikinci büyük

yük grubudur. 1980 yılında tıbbi cihaz ithalatı 11,9 milyon dolardan, 1993 yılında 220,2 milyon dolara çıkmıştır. 1993 yılında tabloda "diğer cihazlar" olarak belirtilen alt grup 64,8 milyon dolarlık ithalat tutarıyla en büyük alt grubu oluşturmaktadır. Tıbbi cihazlarla ilgili aksam ve parçaların ithalat tutarı da 1993'te 25,1 milyon dolara ulaşmıştır.

Tıbbi cihaz grubu içerisinde ithalat açısından en önemli alt gruplardan biri de radyoskopi, radyografi, ultrasonografi, bilgisayarlı tomografi, manyetik rezonans ve benzeri cihazları kapsayan tıbbi görüntüleme cihazlarıdır. Bu cihazların toplam ithalatı 1980'de 5,4 milyon dolarken 1993'te 42,4 milyon dolara çıkmıştır. Tıbbi görüntüleme cihazları ithalat toplamına röntgen filmi ve radyolojik teşhis müstahzarları ithalatı da eklendiğinde 1993 yılında bu toplam 63,6 milyon dolara çıkarak aynı yılki tıbbi malzeme ve cihaz ithalatının %20,3'ü olmuştur. Tıbbi cihaz grubu içerisinde 1993'te 14,0 milyon dolarlık ithalatı ile kimyasal analiz cihazları ve 12,5 milyon dolarlık ithalatı ile diyaliz cihazları diğer önemli alt gruplardır.

Tıbbi malzeme-alet ithalatı da 1980'de 4,7 milyon dolardan 1993'te 93 milyon dolara çıkmıştır.

Şekil 1 : Tıbbi ithalatın 1980-1993 yılları arası gelişimi

Tablo 1 : 1980-1993 yılları arası tıbbi ithalatın gelişimi (bin dolar)

çbts / yıl	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Gözlük mal.	617	1.080	1.224	1.254	1.730	2.333	3.014	4.978	4.817	5.050	9.015	9.978	10.117	16.742
Bandaj v.b			1	1	110	68	177	184	174	285	518	836	1.513	1.363
Katgüt v.b	64	572	581	441	704	667	1.708	2.712	3.764	2.142	3.582	5.719	3.964	6.076
Eğil. araç.	55	68	74	8	36	47	71	137	115	142	654	233	1.161	180
Diş. şirub.	284	687	1.156	1.482	1.286	1.718	2.749	8.550	5.710	7.169	8.273	9.319	5.679	7.952
Protezler	240	443	1.044	1.573	1.481	1.087	1.960	3.127	4.013	3.475	5.628	6.900	8.267	8.886
Tib. masa	29	58	110	145	583	635	1.474	814	1.473	1.513	2.110	5.410	3.570	4.356
Stetoskop	5	7	68	111	377	138	79	224	110	191	276	255	234	308
Kalp kapa.					1.120	945	886	1.510	3.723	4.555	5.935	5.519	5.051	5.051
Kalp pü.					666	1.166	1.601	1.588	2.136	2.523	2.762	2.805	3.706	3.706
Kalp katet.									1.744	4.705	4.978	8.096	7.296	7.296
Diğ. katet.									1.697	3.480	3.543	4.151	8.212	8.212
Röntg. filmi	3.242	6.802	5.148	6.238	5.149	5.821	6.439	7.988	6.579	4.757	4.377	6.619	5.908	7.426
Diğ. mal.	171	321	646	444	1.122	1.119	1.081	1.837	2.800	3.751	9.098	8.661	11.778	17.535
MAL-TOP.	4.707	10.076	10.060	11.697	12.568	15.417	21.771	32.707	32.453	37.784	59.390	71.046	72.762	93.099
Göz çh.						407	781	1.224	560	1.889	5.484	4.593	5.414	7.735
Dişçi çh.	670	723	1.444	2.033	3.363	2.679	3.555	2.864	2.422	3.963	7.345	6.959	9.651	10.657
İşleme çh.	176	186	403	380	517	718	677	989	917	1.010	1.671	1.734	2.056	2.637
Kim. anal. ci.						396	497	1.197	1.575	4.353	13.459	11.152	12.394	14.024
Mikroskop	601	765	1.330	2.648	2.870	1.538	1.870	2.303	2.647	3.239	4.050	4.638	3.812	6.412
Sterilizatör	765	843	567	3.495	830	233	562	216	809	688	3.021	5.902	2.205	1.520
Santrifüj	169	686	1.180	3.455	2.644	179	478	502	418	842	1.417	1.265	964	1.391
Trans. çh.										184	578	484	594	382
Anest. çh.	204	682	1.093	1.286	1.894	1.075	1.520	1.403	2.263	2.273	3.476	6.227	2.370	5.061
Diyaliz çh.						1.930	2.408	2.298	4.938	6.116	8.784	7.197	8.538	12.500
Terapi çh.	310	688	653	169	286	546	823	192	896	1.020	902	1.507	1.811	2.143
E. koleç						42	72	151	257	270	391	390	403	429
Masaj çh.	4	11	25	76	77	435	869	933	797	343	1.118	1.780	1.039	1.284
Ortopedi çh.	18	66	57	92	35	121	478	200	196	495	808	1.639	2.442	3.336
Kan bas. çh.	28	82	247	345	392					2.047	1.130	1.200	2.459	3.625
EKG çh.	537	585	1.753	1.371	634	884	927	782	488	1.065	2.872	3.033	3.418	3.702
Defibrilatör										359	680	1.430	1.003	1.300
EMG çh.						42	60	49	37	47	136	342	261	550
E. şok çh.	6	95	94	112	234	204	266	335	197	333	171	133	81	399
EEG çh.						50	388	127	97	65	359	397	451	562
Endoskopi										421	1.532	1.214	2.451	3.050
Sintigrafi										118	61	1.774	5.738	398
Radyoskopi	904	1.796	487	94	231					610	512	605	128	1.846
Radyografi	4.559	4.874	3.907	4.398	7.436	1.893	6.059	7.227	4.857	5.416	12.855	6.212	4.801	7.197
Radyote. çh.		1.531	496	23	244		132	296	1	2.167	830	2.089	4.374	5.061
Bil. tom. çh.						2.123	9.671	5.189	2.347	10.687	11.615	6.478	6.801	8.037
Man. rez. çh.							8	73	39	1.798	1.200	3.064	8.159	11.248
Ultrason çh.						1.070	2.749	3.816	3.519	5.702	10.468	14.463	8.140	13.706
Diğer çh.	2.976	5.653	5.716	19.083	17.827	15.128	22.306	28.559	23.009	23.986	57.974	57.057	63.026	64.899
aks ve. par.	72	446	667	1.284	1.800	1.810	3.510	6.577	6.533	11.268	18.263	20.548	19.713	25.134
ÇH-TOP.	11.998	19.723	20.349	48.322	41.314	33.501	80.663	87.502	59.819	92.534	173.140	175.588	185.495	220.295
Tesh.reak.										6.224	9.430	12.218	10.783	12.468
Aşı-Serum	382	1.428	1.038	916	881	2.024	2.258	3.900	5.030	8.789	14.948	28.780	34.852	48.710
Baş	92.800	113.000	93.000	107.000	123.000	149.000	187.000	254.000	293.000	377.000	470.000	496.000	604.487	864.000
LAC vb TOP	93.182	114.428	94.036	107.916	123.891	151.824	189.258	267.990	298.030	392.913	494.378	536.999	648.922	923.178
GEN. TOP	109.898	144.225	124.415	159.835	177.763	196.842	271.882	358.109	390.302	622.341	728.908	783.631	908.179	1.236.572

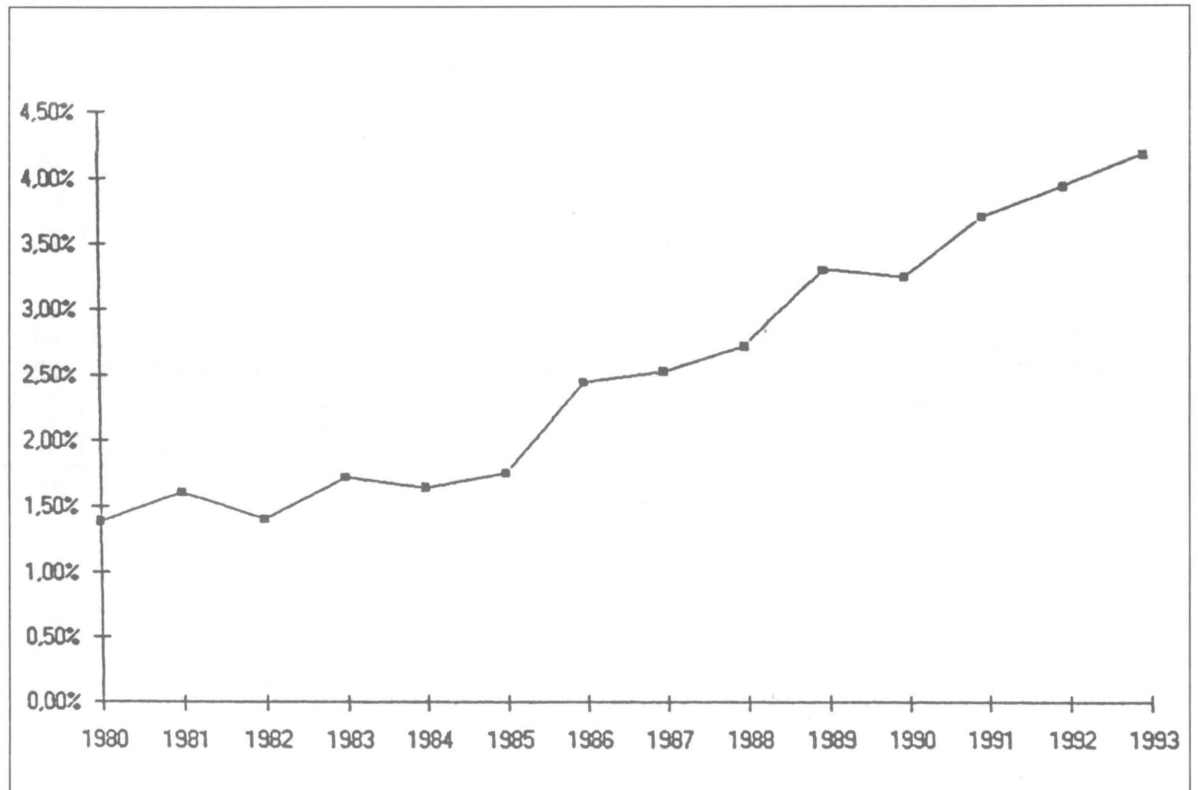
Tablo 2 tıbbi ithalatın malzeme-alet, cihaz, ilaç vb, grupları arasında yıllara göre oransal dağılımını göstermektedir. 1980 yılında tıbbi ithalatın %4,3'ü malzeme-alet, %10,9'u cihaz, %84,8'i ilaç vb iken, 1993'te bu oranlar sırasıyla %7,6, %17,8, %74,6 olmuştur. Başka bir ifadeyle 1980 ve 1993 yılları karşılaştırıldığında tıbbi ithalat toplam olarak 11,3 kat artarken bu artış tıbbi malzeme ve aletlerde 19,7, tıbbi cihazlarda 18,3, ilaç vb. inde 9,9 kattır.

CİNS / YIL	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Tib. Mal.	4,3	7,0	8,1	7,3	7,1	7,7	8,0	9,1	8,3	7,2	8,2	9,1	8,0	7,5
Tib. cihaz	10,9	13,7	16,3	25,2	23,2	16,8	22,3	18,8	15,3	17,7	23,8	22,4	20,4	17,8
Aşı-ilaç vb	84,8	79,3	75,6	67,5	69,7	75,5	69,7	72,1	76,4	75,1	68,0	68,5	71,6	74,7
TOPLAM	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

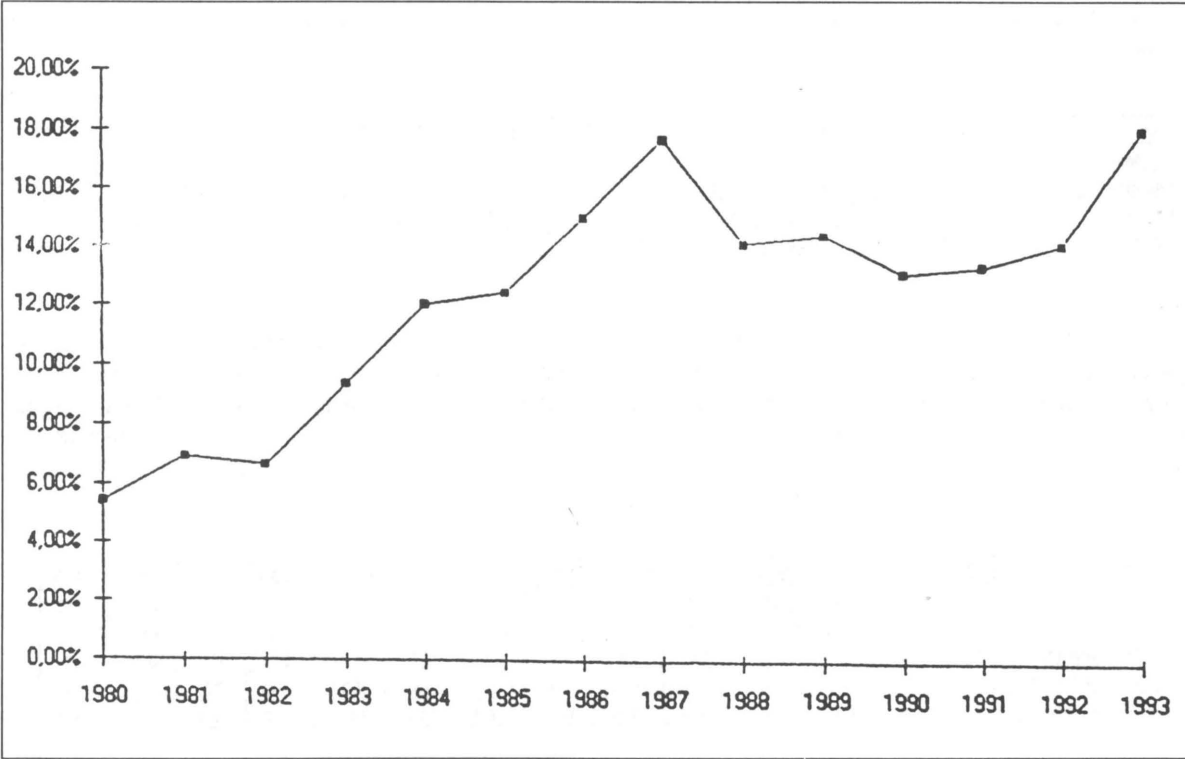
Tablo 3'de tıbbi ithalatın genel ithalat içerisindeki yeri ve toplam sağlık harcamaları ile karşılaştırılması gösterilmiştir. (1,5,6) 1980 yılında tıbbi ithalat genel ithalatın %1,3'ü iken sürekli bir artış göstererek 1993'te %4,2'si olmuştur. 1980-1993 dönemi tıbbi ithalatın genel ithalata oranı 3,2 kat artış göstermiştir. Toplam sağlık harcamaları ile karşılaştırıldığında tıbbi ithalat sağlık harcamalarının 1980 yılında %5,4'ü iken 1993'te %18,2'i olmuştur. 1980-1993 dönemi tıbbi ithalatın sağlık harcamalarına oranı yaklaşık 3,3 kat artmıştır. 1993 yılında sağlık harcamalarının yaklaşık beşte biri kadar tıbbi ithalat yapılmıştır.

CİNS / YIL	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
TIBBİ İTH.	109.	144	124	159	177	199	271	358	390	522	726	783	908	1.236.
GENEL İTH.	7.909.	8.933.	8.842	9.235.	10.757.	11.343.	11.104.	14.157.	14.335.	15.792.	22.302.	21.047.	22.871.	29.429.
TİB / GEN.(%)	1,3	1,6	1,4	1,7	1,6	1,7	2,4	2,5	2,7	3,3	3,2	3,7	3,9	4,2
TOP.SAĞ.HAR.	2.026.	2.080.	1.862.	1.698.	1.470.	1.600.	1.800.	2.013.	2.746.	3.597.	5.480.	5.797.	6.338.	6.791.
T.İTH./S.HAR.(%)	5,4	6,9	6,6	9,4	12,0	12,5	15,0	17,7	14,2	14,5	13,2	13,5	14,3	18,2

Şekil 2 1980-1993 yılları arasında ithalatın genel ithalata oranında ki gelişimi göstermektedir.

Şekil 3 tıbbi ithalatın sağlık harcamalarına oranında 1980-1993 döneminde gündeme gelen gelişimi göstermektedir.

Tablo 4'de bazı tıbbi cihazların yıllara göre ithalat sayıları gösterilmektedir. Bu verilere göre 1980-1993 arası EKG 35357, radyografi cihazı 7186, radyoterapi cihazı 541 adet ithal edilmiştir. 199885-1993 döneminde ise BT 335, MR 91, US 9057, EMG 597, EEG 1610 adet ithal edilmiştir.

CİNS / YIL	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	TOP.
EKG	530	345	1008	2013	385	18519	1506	890	1350	998	1853	1224	2480	1246	35357
EMG						4	4	5	2	8	9	19	26	520	597
EEG						39	98	10	987	11	27	44	36	358	1610
ENDOSKOPI										450	397	367	552	997	2763
SİNTİGRAFI										22	386	303	185	1491	2287
RADYOSKOPI	6	17	23	9	43					52	55	69	15	81	370
RADYOGRAFI	68	506	643	650	795	473	491	630	548	527	879	486	233	259	7186
RADYOTERAPI		5	35	26	4		29	5	163	102	112	17	37	6	541
BİL.TOMOG.						33	52	19	20	69	64	23	26	29	395
MAN.REZON.							4	2	2	2	2	10	21	48	91
ULTRASON.						132	259	517	426	728	1977	1136	2944	938	9057

Tablo 5'de, 1980, 1984, 1988, 1993 yılları tıbbi ihracatı ve tıbbi ihracatın genel ihracata oranı gösterilmektedir. 1980 yılında 24,1 mil. dolar olan tıbbi ihracat 1993'te 104,4 mil. dolara çıkmıştır 1993'te 1980'e göre 4,3 kat artan tıbbi ihracatın 1980'de %99,8'i ilaç vb. den, %0,2'si tıbbi malzeme-alemlen oluşmaktaydı. 1980'de tıbbi cihaz ihracatı yoktu. 1993'te ise ilaç vb. tıbbi ihracatın %84,4'ü, tıbbi malzeme-alet %13,9'u, tıbbi cihazlar da %1,8'i dir. Tıbbi ihracat genel ihracatın 1980 yılında %0,8'i iken, 1994'te %0,1'i, 1988'de %0,6'sı, 1993'te ise %0,6'sı olmuştur. Tıbbi ihracatın tıbbi ithalata oranı da 1980 de %21,9 iken 1993'te %8,4'e düşmüştür.

CİNS/YIL	1980	1984	1988	1993
Bandaj v.b mal.	25	845	5.414	2.686
Katgüt v.b mal.	6	137	1.051	659
İğne-bistürî-şır.		2	262	1.387
Dişçi mal.ve cih.		7	7	1.381
Tub.masa koltuk		9	31	710
Gözlük mal.	1	42	2.328	726
Diğer tıbbi mal.	4	1	519	3.579
Kalp Kapağı				122
Kateter				648
protezler			72	2.518
TIB.MAL.TOP.	36	1.043	9.684	14.406
Kim. anal. cih.				19
Sterilizatör		1	235	1
Santrifüj		5	8	104
"				5
Anes.cih.			3	78
Masaj cih.			12	10
Ortopedi.cih.			94	261
Kan bas.ölç.cih.				844
Ultrason .cih.				182
Diğ. Cih.		4	2	237
Cih. aks. ve par.				191
TIB. CİHAZ.TOP.		10	854	1.942
Aşı-serum v.b.	37	2	3.017	639
İlaç	24.100	9.600	63.000	87.500
İLAÇ-AŞI VB	24.137	9.602	66.017	88.139
TIBBİ İHRACAT	24.173	10.655	76.055	104.491
GENEL İHRACAT	2.910.122	7.133.602	11.662.0	15.348.905
tbt/genel İHR(%)	0,8	0,1	0,6	0,6

TARTIŞMA

1980-1993 yılları arası tıbbi ithalat ve ihracatın gelişiminin incelendiği bu çalışmanın bulguları tıbbi ithalatın hem değersel anlamda, hem de genel ithalat ve sağlık harcamalarına oranı açısından önemli artışlar gösterdiğini buna karşın tıbbi ihracatın artış oranının tıbbi ithalatın artış oranından büyük ölçüde geri kaldığını ve genel ihracat içerisindeki yerinin azaldığını göstermektedir.

Bu durumla ilgili olarak sağlık hizmetlerinin gelişiminde temel öneme sahip etkenlerden biri olan tıbbi teknoloji alanında son yıllarda meydana gelen ilerlemelerin ülkemiz tıbbi ithalatında artışın önemli nedenlerinden biri olduğu öne sürülebilir. Bununla birlikte özellikle 1980 sonrasında sağlık hizmetlerinin planlanması ve örgütlenmesinde "kâr" etmenin "gereksinim"lerinden önce gelen bir faktör olarak değerlendirildiği, sağlık hizmetlerinin ağırlıklı olarak "serbest piyasa ekonomisi" kurallarına ve işleyişine tabi tutulmak istendiği ülkemizde tıbbi ithalatın ne derece gereksinimlere uygun gerçekleştiği de ayrı bir araştırma konusu olarak gündeme gelmektedir. Ayrıca 1980'den 1993'e toplam sağlık harcamalarının yaklaşık %5,4'ünden %18,2'sine çıkan tıbbi ithalatın ve aynı dönemde tıbbi ithalatın %21,9'undan %8,4'üne düşen tıbbi ihracatın, sağlık hizmetlerinde artan bir "dışa bağımlılığın" göstergeleri olduğu da unutulmaması gereken olgulardır.

Tıbbi ithalatın genel ithalat içerisindeki oranı da 1980'den 1993'e 3 katı bulan bir artışla 1993'te %4,2 olmuştur. Bu oran aynı zamanda sağlık harcamalarının gayri safi milli hasıla içerisindeki oranına yakın bir orandır. Tıbbi ithalat bu dönemde önemli artışlar göstermekle birlikte başka ithalat ürünlerinin ve gruplarının durumu ile kıyaslandığında bu alanda da önemli çelişkilerin olduğu söylenebilir. Örneğin 1980'de 0,2 milyon dolar olan içki-tütün ithalatı 1986'da 124,5 1989'da 224,9, 1991'de 375,0, 1993'te de 307,8 milyon dolar olmuştur. Özellikle 1985-1993 arası içki-tütün ithalatı tıbbi malzeme ve cihaz ithalatı toplamından ya fazla ya da ona yakın oranda gerçekleşmiştir. Aynı şekilde 1993 yılında lüks tüketim maddeleri ithalatı toplam ithalat içerisinde %4,4 oranında bir yere sahiptir ve bu oran tıbbi ithalatın genel ithalata oranından daha büyüktür. Bu ve benzeri diğer çelişkiler 1980 sonrası uygulanan ithalatta "serbestleşme" politikalarının sonuçları olarak değerlendirilebilir. (7,8).

Tıbbi ithalatın değerlendirilmesiyle ilgili gözüne alınması gereken diğer önemli bir nokta ithalatla ülkemize getirilen malzeme, cihaz, vb. ürünlerin sağlık hizmetleri içerisindeki maliyetlerinin ve piyasa değerlerinin "kâr", "vergi", vb. girdilerin eklenmesi dolayısıyla ithalat değerlerinden daha fazla olmasıdır. Örneğin yalnızca Sağlık Bakanlığı yataklı tedavi kurumlarında tüketilen röntgen filmi ithalatı 40,6 ve 82,3 milyar liradır. Tek başına ele alındığında bile 1992 ve 1993 yılı S.B. yataklı tedavi kurumları röntgen filmi gideri aynı yıllarda S.B. bütçesinin yaklaşık %1,8'ini ve %1,4'ünü oluşturmaktadır. Bu durum ithalatla gelen tıbbi ürünlerin sağlık hizmetleri içerisindeki maliyetinin ithalat değerlerini önemli oranda aşan büyük değerlere ulaştığı şeklinde değerlendirilebilir.(9)

Ülkemiz toplam sağlık harcamalarına ilişkin olarak yararlanılan kaynaklarda bu harcamaların özellikle 1990 sonrasında önemli artış göstererek 1991 yılında GSMH'nın %5,5'ine 1992 yılında ise %5,6'sına ulaştığı hesaplanmaktadır. Ülkemiz sağlık harcamaları diğer bazı kaynaklarda gösterildiği gibi ortalama olarak GSMH'nın %3,5'i olarak hesaplandığında tıbbi ithalatın sağlık harcamaları içerisindeki payı çok daha büyük oranlara ulaşmaktadır. Örneğin 1993 yılı için bu oran %18,2 yerine %29,6 olmaktadır.(2,5,6)

Tıbbi ithalatın çok önemli bir kesimi gelişmiş ülkelerden yapılmaktadır. Bu yüzden bu konuya ilişkin ayrıntılı bir veri toplama ve değerlendirme gündeme getirilmemiştir. Örnek vermek gerekirse 1992 yılında tıbbi elektronik cihazlar ithalatının yaklaşık %23'ü ABD'den, %56'sı Avrupa ülkelerinden yapılmıştır.(10)

Tıbbi ithalatın hangi oranlarda kamu ya da özel

sektör tarafından gerçekleştirildiğine ya da kullanıldığına ilişkin ayrıntılı veriler bulunamamıştır. Bununla birlikte tıbbi ithalatın önemli bir bölümünü oluşturan ilaç ithalatının büyük oranda özel sektör tarafından yapıldığı söylenebilir. Tıbbi cihaz ithalatında da özel sektörün önemli bir yeri bulunmaktadır. Örneğin 1993 yılında Sağlık Bakanlığı makina teçhizat harcamaları 517 milyar lira (46,5 milyon dolar), SSK'nın tıbbi cihaz alımları 62,2 milyar liradır. 45,6 milyon dolar) 1993 yılı yatırım programında da üniversitelerin makina teçhizat alımlarına ayrılan kaynak 586,0 milyar lira (52,8 milyon dolar), diğer resmi kuruluşların da 59,2 milyar lira (5,3 milyon dolar) olarak gösterilmiştir. Kamu kesiminin 1993 yılı tıbbi cihaz alımlarına ilişkin bu değerler toplamı 104,6 milyon dolar etmekte ve bu değer genel bir fikir vermesi açısından kıyaslandığında aynı yılki tıbbi cihaz ithalatının %47,5'ine eşit olmaktadır. (2,11,12).

Tablo 4'de gösterilen bazı önemli cihazların ithalat sayılarına ilişkin veriler gereç ve yöntem kısmında belirtildiği gibi istatistiki kayıtlarda yapılabilen bazı düzeltmelerin sonucunda gündeme getirilmiş olmakla birlikte yeterli güvenilirlikte değildir. Bu dönemde bazı yıllar içerisinde 2944 US, 987 EEG, 520 EMG, 19519 EKG, 2172 sintigrafi cihazı gibi büyük sayılarda tıbbi cihaz ithal edilmiş olarak istatistiki kayıtlarda gözükmeyle birlikte, bu sayıların ülkemiz sağlık hizmetleri düzeyi ve kapasitesi gözönüne alındığında doğruluğu tartışılır bir nitelik içermektedir.

Aynı şekilde tıbbi cihazların ithalat istatistiklerinde bu cihazların "ağırlık" ve "değer" niteliklerine yönelik olarak ta önemli uyumsuzluklar söz konusudur. Örneğin gümrük giriş kapılarına göre ithalat istatistiklerinde 1992 yılında bir gümrük kapısından giren ve hepsi 38 kg olarak belirtilen 82 tane ultrasonografi cihazlarının tüm ithalat değeri 4413 dolar olarak gözükmektedir. Hesaplanabileceği gibi ultrasonografi cihazlarının bu değerinde ve bu ağırlıkta olması olanaklı değildir. Benzer örnekleri değişik tıbbi cihazlar için ve değişik yıllarda ithalat istatistiklerinde bulmak ve tekrarlamak mümkündür.

Tıbbi ihracatın durumu değerlendirildiğinde 1980-1993 döneminde tıbbi ihracatın genel ihracata ve tıbbi ithalata oranının gerilediği görülmektedir. Bu durum aynı zamanda ülkemizdeki tıpla ilgili üretimin de çok sınırlı olduğunun bir göstergesidir. 1991 yılı verilerine göre ülkemizde büyük çoğunluğu ilaç alanında olmak üzere tıpla ilgili üretimde bulunan 260 firmanın yanısıra 784 yabancı firmanın da temsilcilikleri vardır. Konuya ilişkin örnek vermek gerekirse 1991'de yıllık üretim değeri 9,2 milyon dolar olan

ve tıbbi elektronik cihazlarla ilgili üretim yapan yaklaşık bir düzineden az firma bulunmaktadır. (10,13) Aynı yıl tıbbi cihaz ithalatının 175,5 milyon dolar olduğu göz önüne alındığında ülkemizde tıbbi elektronik cihazlarla ilgili üretim değerinin azlığı daha iyi anlaşılacaktır. Yoğun rekabet ortamının etkisinde tıbbi elektronik sanayiinde yerli üretim sürekli gerileme eğilimi göstererek, 1992 yılında 5,4 milyon dolara düşmüştür. Tıbbi ihracatımızın da 1993'te ancak %1,8'i bulan bölümü tıbbi cihaz ihracatından oluşmaktadır.

Tıbbi ithalat ve ihracatla ilgili olarak ele alınması gereken diğer bir önemli konu bu alandaki istatistiki kayıtların ve bilgilerin daha sistemli ve özel toplanması ve değerlendirilmesidir. Bu konuda özellikle tıbbi cihazların ithalat sayılarına ilişkin olarak bahsedilen çelişkilerin ve eksikliklerin nedenleri araştırılarak giderilmesi hem tıbbi ithalatla ilgili verilerin yeterli hale gelmesinde hem de tıbbi cihazlarla ilgili bir envanterin geliştirilmesinde önemli bir katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak sağlık hizmetlerinin önemli sorunlara sahip olduğu ülkemizde tıbbi ithalat ve ihracatla ilgili olarak da büyük sorunlar bulunmaktadır. Bu alanda artan bir dışa bağımlılıkla birlikte yeterli bir planlamanın ve organizasyonun olmaması önemli sorunlar olarak ön plana çıkmaktadır. Sağlık hizmetlerinde sorunları çözmeye yönelik olarak gündeme getirilen politikaların ve yaklaşımların, bu alanda önemli bir kaynağın ayrıldığı tıbbi ithalat ve ihracatla ilgili olarak ciddi planlama ve düzenleme girişimlerini de içermesi öncelikli olarak ele alınması gerekli noktalardan birisi olmaktadır.

KAYNAKLAR

1. DİE Dış Ticaret İstatistikleri 1980-1993.
2. Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri 1992-1993.
3. İEİS İlaç ve İlaç Endüstrisi 1984.
4. İEİS Türkiye'de İlaç 1990, 1992.
5. Sağlık Sektörü Finansman Raporu Doç. Dr. Mehmet Tokat 1989.
6. Türkiye Sağlık Sektörünün Finansmanı Prof. Dr. Mehmet Tokat S.B. Sağlık Projesi Gen. Koordinatörlüğü 1993.
7. DİE İstatistiki Göstergeler 1923-1990.
8. Cumhuriyet Gazetesi 26.5.1994.
9. Sağlık Bakanlığı Yataklı Tedavi Kurumları İstatistikleri 1992-1993.
10. Türk Elektronik Sanayicileri Derneği Türk Elektronik Sanayi Almanacağı 1991-1993.
11. SSK Faaliyet Raporu 1988, 1990, 1992, 1993.
12. 1993 Yılı Yatırım Programı Resmi Gazete 26.5.1994.
13. TTB Tıp Kataloğu 1993.
14. 1994 Yılı Programı Resmi Gazete 30.10.1993.